

Салімон О.М.

*кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри менеджменту готельно-ресторанного бізнесу,
Державний торговельно-економічний університет*

Сидоренко Т.М.

*кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри менеджменту готельно-ресторанного бізнесу,
Державний торговельно-економічний університет*

DOI: <https://doi.org/10.36059/978-966-397-602-0-11>

ОСОБЛИВОСТІ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ДИСТАНЦІЙНОГО НАЧАННЯ В УНІВЕРСИТЕТАХ ПІД ЧАС ВІЙНИ

Масштабне вторгнення в Україну та запровадження воєнного стану спричинили дестабілізацію в багатьох сферах. Однією з найбільш вразливих стала освіта, яка не встигла повноцінно стабілізуватися після випробувань глобальною пандемією. Навчальні заклади, змушені пристосовуватися до постійних загроз, зіткнулися з критичним завданням: гарантувати безпеку, надійність та доступність навчання в найскладніших умовах.

На період воєнного стану перед освітою постали нові виклики, які потребують негайного вирішення задля збереження людського капіталу та збільшення внеску університетів у подальший розвиток країни. В умовах війни освітній процес потребує тісної координації та співпраці між місцевими громадами, державними органами, міжнародними інституціями та незалежними експертами. Головними пріоритетами сьогодні є:

- Впровадження заходів, що гарантують створення безпечного освітнього середовища для всіх учасників навчального процесу.

- Підвищення компетенцій викладачів щодо роботи зі студентами, які мають значні прогалини у знаннях або психологічні травми, що перешкоджають їхній адаптації.

Організаційні аспекти стають ключовими, оскільки планування навчальних програм має забезпечити безперебійність дистанційного навчання. Важливо розробити ефективну методологічну базу, спрямовану на отримання не лише теоретичного, а й практичного досвіду. Застосування новітніх технологій, зокрема штучного інтелекту (ШІ), допомагає викладачам зробити процес навчання більш гнучким, доступним і цікавим для студентів, що є критично важливим для підтримки конкурентоспроможності вітчизняної освіти.

Незважаючи на досвід роботи в умовах АТО та пандемії COVID-19, повномасштабна війна призвела до катастрофічних наслідків. Більшість університетів стикнулися з проблемою розпорошеності персоналу та студентів на великих відстанях або їх перебуванням на тимчасово окупованих територіях. Це змусило заклади вищої освіти (ЗВО) остаточно перейти на дистанційну або змішану форми навчання. Через постійні ракетні обстріли потерпають не лише прифронтові, а й тиллові міста. Інфраструктура університетів зазнала значних руйнувань.

Прямі збитки від руйнувань закладів освіти становлять \$7,3 млрд. Загалом внаслідок бойових дій було пошкоджено або зруйновано близько 4 тис. освітніх закладів. До закладів належать заклади дошкільної освіти (дитячі садочки), середньої (школи), позашкільної, передвищої (коледжі і технікуми), вищої (інститути, університети, академії), спеціальної, спеціалізованої, професійно-технічної освіти, а також заклади освіти дорослих, у тому числі післядипломної освіти. Основні втрати у сфері освіти стосуються закладів середньої та дошкільної освіти. Попри те, що активній бойовій дії здійснювалися у 11 областях, заклади освіти були пошкоджені у 22 регіонах. Найбільші збитки від руйнувань та пошкоджень закладів освіти – у Донецькій, Харківській, Херсонській, Миколаївській, Дніпропетровській та Запорізькій областях. Відсутні втрати від зазначених пошкоджень та руйнувань закладів освіти у Волинській, Івано-Франківській та Чернівецькій областях (табл. 1) [2].

Міністерство освіти і науки України регулярно оновлює відомості про пошкодження закладів освіти на інтерактивній мапі. Згідно з наведеними даними, від початку

повномасштабного вторгнення на кінець 2025 року 3 793 заклади освіти зазнали шкоди від бомбардувань та обстрілів, а 418 із них – знищені вщент (табл. 2). В таких умовах професійне навчання та психологічна підтримка студентів залишаються пріоритетним завданням для виживання всієї системи вищої школи.

Таблиця 1

Оцінка прямих втрат освіти і науки на кінець 2024 року

Види втрат	Первісна кількість, од.	Зруйновано, од.	Пошкоджено, од.	Оцінка втрат, \$ млрд
Заклади середньої освіти	13991	229	1810	3,7
Заклади дошкільної освіти	13875	110	1111	1,2
Заклади профтехосвіти	694	17	187	1,0
Заклади вищої освіти	386	3	97	0,5
Заклади фахової передвищої освіти	248	12	150	0,3
Заклади позашкільної освіти	1351	21	158	0,4
Заклади спеціалізованої освіти	310	0	23	0,0
Заклади спеціальної освіти	273	3	41	0,1
Заклади освіти дорослих, у т.ч. післядипломної освіти	н.д.	1	3	0,0
Всього	X	398	3579	7,3

Джерело: Мінрозвитку; розрахунки KSE

Таблиця 2

**Зруйновані та пошкоджені заклади освіти в регіонах
України з початку повномасштабного вторгнення росії**

Область	Пош- коджено	Зруйно- вано	Область	Пош- коджено	Зруй- новано
Вінницька	4	0	Мико- лаївська	246	33
Волинська	0	0	Одеська	81	0
Дніпро- петровська	283	10	Полтавська	17	0
Донецька	770	160	Рівненська	2	0
Житомирська	126	1	Сумська	130	8
Закарпат- ська	0	0	Терно- пільська	1	0
Запорізька	212	18	Харківська	579	53
Івано- Франківська	0	0	Херсонська	296	57
Київська	198	13	Хмель- ницька	5	0
Кіровоград- ська	9	0	Черкаська	11	0
Луганська	182	23	Чернівецька	0	0
Львівська	8	0	Чернігівська	144	8

З наведених даних видно, що найбільше пошкоджених та зруйнованих навчальних закладів зафіксовано в Донецькій області. Також значних втрат зазнали Харківська, Чернігівська, Херсонська, Дніпропетровська та Запорізька області.

Такі масштаби руйнувань спричиняють масовий відтік українських студентів за кордон. Іноземні університети пропонують надзвичайно лояльні умови навчання, стимулюючи талановиту молодь залишатися в країнах ЄС. В умовах тривалої війни критично важливою стає реалізація програм подвійних дипломів та створення мережі «відкритих українських університетів». Це дозволить студентам завершити навчання, зберігаючи зв'язок із вітчизняною системою освіти. У цьому контексті дистанційне навчання є не просто альтернативою, а стратегічним інструментом збереження нації.

До сучасного дистанційного навчання висуваються дедалі вищі вимоги, що диктуються стрімким прогресом технічних можливостей. Використання інноваційних технологій та ШІ стає необхідною умовою для забезпечення високої якості освітнього продукту та ефективного просування українських ЗВО на міжнародному ринку.

Окремим важливим питанням залишається дотримання принципів академічної доброчесності в умовах воєнного стану. Питання чесності всіх учасників навчального процесу є фундаментальним для соціально-економічного розвитку України, особливо в часи післяпандемійної адаптації та воєнних викликів. Забезпечення безпечного та прозорого освітнього середовища є ключовим фактором підвищення конкурентоспроможності української вищої школи.

Академічна доброчесність починається з етичної поведінки викладачів і студентів, яка, у свою чергу, включає дотримання шести основних цінностей: чесність, довіра, справедливість, повага, відповідальність і мужність. За звичайних обставин їх досить важко відстежити, а під психологічним тиском війни дотримання таких принципів стає ще складнішим викликом. Наразі у стані високої тривоги перебувають усі учасники освітнього процесу, багато з яких втратили роботу, житло або змушені були залишити рідні домівки, що призводить до депресивних станів та вразливості [3]. Проте викладачі мають продовжувати освітню діяльність, залучаючи студентів до навчання, оскільки це є запорукою життєстійкості суспільства.

Практичний аспект навчання – це не менш важлива складова. Студенти повинні мати можливість постійно вдосконалювати свої навички. Це особливо актуально для майбутніх фахівців готельно-ресторанної справи (кухарів, офіціантів, менеджерів), чия робота базується на безпосередньому спілкуванні з гостями та принципах клієнтоорієнтованості.

Базовими засадами, на основі яких створюються сучасні системи дистанційної освіти, є доступність та застосування інноваційних форм подачі інформації для максимального сприйняття. Використання мультимедійних засобів (відео, графіки, анімації, звуку) дозволяє створити динамічне навчальне

середовище [4]. Сьогодні існують потужні платформи, як-от Moodle, що забезпечують комплексне керування навчальним процесом Online. Також для проведення занять активно використовуються інструменти MS Teams, Zoom та Google Meet.

Подальший розвиток дистанційної освіти неможливий без впровадження інноваційних технологій, зокрема штучного інтелекту (ШІ). Це дозволяє вирішити одну з головних проблем Online-навчання — верифікацію знань та контроль за дотриманням академічної доброчесності. Використання ШІ для прокторингу (контролю під час іспитів) та персоналізації завдань допомагає гарантувати, що роботу виконав саме студент.

Отже, з розвитком технологій дистанційне навчання стає все більш затребуваним і зручним. Воно має безліч переваг для формування безпечного освітнього середовища, а сучасна система освіти має всі можливості для його вдосконалення та ефективного просування освітніх послуг на глобальному ринку.

Література:

1. Про затвердження Положення про дистанційне навчання: Наказ Міністерства освіти і науки України №446 від 25.04.2013 р. Редакція від 16.10.2020, 0703-13.
2. Звіт про прямі збитки інфраструктури від руйнувань внаслідок військової агресії росії проти України станом на листопад 2024 року. URL: https://kse.ua/wp-content/uploads/2025/02/KSE_Damages_Report-November-2024-UA.pdf
3. Інформація про тимчасово переміщені заклади вищої освіти, що належать до сфери управління Міністерства освіти і науки України: Роз'яснення МОН України від 17 травня 2022. URL: <https://mon.gov.ua/ua/ministerstvo/pro-ministerstvo/najposhirenishi-zapitannya-vidpovidi-ta-aktualni-kontakti-mon-pid-chas-voyennogo-stanu/najposhirenishi-zapitannya-vidpovidi/fahova-peredvisha-visha-osvita>
4. Кузан Г. Діджиталізація освітнього процесу і дистанційного навчання в Україні: виклики, проблеми, перспективи. *Молодь і ринок*. 2022. № 9–10(207–208). С. 107–111.